

**ВЕДУЧИЙ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОГРАМ НАЦІОНАЛЬНОЇ
РАДІОКОМПАНІЇ УКРАЇНИ: СТАНОВЛЕННЯ ФАХУ ТА ШЛЯХИ
ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТА-
ІНФОРМАЦІЙНИКА**

Майя Нагорняк

(Київ)

У статті визначаються та аналізуються суспільно-історичні засади появи фаху ведучого інформаційних програм Національної радіокомпанії України; звертається увага на відмінності журналістського ведення та дикторського читання новин; подаються рекомендації щодо збільшення довіри слухачів до слова, мовленого ведучим інформаційних програм Національної радіокомпанії України.

Ключові слова: *Національна радіокомпанія України (НРКУ), інформаційне мовлення, інформаційна програма, ведучий, диктор.*

В статье определяются и анализируются общественно-исторические принципы появления профессии ведущего информационной программы Национальной радиокompании Украины; обращается внимание на отличия журналистского ведения и дикторского чтения новостей; подаются рекомендации относительно увеличения доверия слушателей к слову, произносимого ведущим информационной программы Национальной радиокompании Украины.

Ключевые слова: *Национальная радиокompания Украины (НРКУ), информационная речь, информационная программа, ведущий, диктор.*

In this article are determined and analyzed social and historical principles

of the leading speaker of informational program of National radio company profession appearing; the attention is paid to the distinguishing features of a journalist speech and announcer's reading of news; the recommendation concerning the increasing of listeners' confidence to a word announced by a leading speaker of informational program of National radio company of Ukraine is given.

Key words: *National radio company of Ukraine, informational speech, informational program, leading speaker, announcer.*

Постановка проблеми. Історичний період кінця ХХ – початку ХХІ століття позначився суперечливими тенденціями у суспільно-політичному розвитку України. Парадоксальність, неоднозначність змісту та напрямів суспільно-політичних процесів у державі цього часу, а також необхідність приведення інформаційної діяльності до європейських стандартів знайшли своє відображення у новинному мовленні Національної радіокомпанії України, що не могло не позначитися на ідеологічних, змістових, структурних і жанрових трансформаціях цього виду мовлення.

Інформаційне мовлення НРКУ 1991–2008 років вийшло на значно якісніший етап розвитку, який пов'язаний із сутнісно новими концептуальними засадами діяльності. Зміст концепції полягає у трансформації уявлень щодо творчого потенціалу цього мовлення та особистості журналіста в процесі інформування громадськості.

Актуальність дослідження. Новинне мовлення виходить з того, що інформування громадян повинно здійснюватися на основі довірливого, невимушеного спілкування, в основі якого покладено принцип – «від себе особисто і для кожного зокрема». Таке мовлення-спілкування переслідує мету встановити якомога тісніший зв'язок з аудиторією. Головну роль у цих процесах відігравав та відіграє ведучий інформаційної програми. Якщо в 90-х роках ХХ століття він здійснював підготовку новин та виголошував їх в

ефірі, то перше десятиліття ХХІ століття ознаменувалося тим, що ця особа стала головною фігурою, повноправним господарем інформаційної програми. Та, найголовніше, ведучий перетворився на широкого й умілого співрозмовника, друга слухачів. Талановитість, неординарність, комунікабельність, активність, ерудованість, невимушеність, природність, почуття гумору стали визначальними рисами презентатора новин. Слухачі почали асоціювати інформаційні програми з іменами ведучих, які відповідали означеним характеристикам. Персоніфікованість інформаційних передач є, безперечно, надзвичайно вагомим здобутком мовлення зазначеного історичного періоду. Це дозволило сформувати атмосферу відкритості, щирості та довірливості під час презентації новин.

Але задля поліпшення роботи ведучого інформаційних програм НРКУ, формування його індивідуального образу (почерку) під час презентації новин, встановлення максимального рівня довіри у спілкуванні зі слухачами варто дослідити питання того, як відбувалося становлення фаху ведучого та окреслити шляхи вдосконалення професійної діяльності журналіста-інформаційника. Тому **мета цієї статті** полягає у вивченні суспільно-політичних передумов появи фаху ведучого інформаційної програми НРКУ, визначення основних відмінностей журналістського ведення і дикторського читання новин та окреслення на цій основі шляхів вдосконалення професійної діяльності журналіста-інформаційника. **Для реалізації мети** нам необхідно проаналізувати стан наукової розробленості проблеми, з'ясувати суспільно-історичні засади появи фаху ведучого інформаційних програм Національної радіокомпанії України, здійснити порівняльну характеристику журналістської та дикторської подачі новин і, як наслідок, запропонувати шляхи модернізації діяльності ведучого новин НРКУ.

Виклад основного матеріалу. Чимало уваги присвятили означеним питанням вітчизняні дослідники радіожурналістики – Віктор Миронченко, Володимир Олійник, Микола Прокопенко, Василь Лизанчук, Олесь Гоян, Юрій Єлісовенко, Віктор Набруско, Ілля Хоменко, Олена Зелінченко та деякі

інші. Серед російських учених проблему піднесення професійного рівня ведучого інформаційних програм вивчали Енвер Багіров, Всеволод Ружников, Олександр Шерель, Георгій Кузнецов, Павло Гуревич, Владислав Смирнов, Сергій Корконосенко, Людмила Болотова та чимало інших. Американські та європейські дослідники – Майкл Бромлі, Лінда Гейдж, Квінсі Маккой – опосередковано здійснювали вивчення зазначеного питання.

Об'єктом дослідження є постать ведучого інформаційних програм Національної радіокомпанії України, предметом дослідження виступають суспільно-історичні засади появи фаху ведучого інформаційних програм НРКУ, особливості журналістського ведення та дикторського читання новин.

Унаслідок суспільно-політичних трансформацій кінця ХХ – початку ХХІ століття, змінювалося не лише радіомовлення як складова засобів масової комунікації. Українські громадяни також пройшли еволюційний шлях розвитку. Приміром, у 70-і та в першій половині 80-х років минулого століття громадськість задовольняла свої інформаційні потреби завдяки офіційним дикторським повідомленням програми «Время», що їх виголошували відомі московські диктори – Ігор Кирилов, Ганна Шатилова, Євген Кочергін та інші. Крім того, інформацію про події у СРСР та Україні можна було дістати з програми «Актуальна камера» на каналі УТ-1, першої програми Всесоюзного радіо та українських випусків «Останніх вістей» в його межах. Але перебудовчий період, перші роки періоду незалежності спричинили відчутний інформаційний голод, що пояснювався зростанням громадянської активності людей, їхнім бажанням брати безпосередню участь у суспільно-політичному житті держави.

Подальший розвиток незалежної України (середина 90-х років ХХ століття та перше десятиліття ХХІ століття) лише розширили право людей отримувати об'єктивну та неупереджену інформацію про події у державі та поза її межами. Слухацька аудиторія прагнула скористатися правом діставати якісну інформацію від фахових її презентаторів. З'явилася нагальна потреба в

особі ведучого програми, який би являв собою господаря прямоефірної передачі.

Звертаємо особливу увагу на той факт, що Українське радіо випереджало прагнення слухачів чути в ефірі професійних презентаторів новин. Йдеться про творчий експеримент, до якого вдався 1978 року тодішній завідувач відділу сільського господарства Головної редакції інформації Українського радіо Володимир Резніков. Очолюваний ним редакційний колектив уважно відстежував ситуацію в ефірі, вивчав листи слухачів задля піднесення якості інформаційного мовлення. Як зазначив під час інтерв'ю з авторкою статті Володимир Резніков, тодішнє керівництво редакції Українського радіо в цілому фахово поставилося до пропозиції персоніфікувати мовлення. За його словами, першопричина крилася у творчих амбіціях, які диктувалися необхідністю творчого самовираження. Пан Резніков, зокрема, розповів про таке: «Були часи на Українському радіо, коли заборонялося навіть називати прізвища авторів звукових матеріалів, називалися тільки прізвища дикторів. Це була неправильна постановка всієї нашої радіожурналістської справи. Оскільки на підсвідомому рівні в радіожурналістів складалася думка, що їхня робота вторинна, непомітна. І в 1978 році в мене була змога вже не на рівні радіожурналіста, а на рівні керівника творчого колективу спробувати на ділі зреалізувати можливості творчого самовираження журналістів». Не можна забувати про те, що радіожурналісти-інформаційники працювали в умовах застійних часів і тотальної цензури. Вони не могли одномоментно змінити характер своєї діяльності. Колишня ведуча Українського радіо Людмила Самаєва в інтерв'ю з авторкою наголосила: «У розквіт застійних часів така ініціатива (щодо ведення програм журналістами – Авт.) не вельми заохочувалася у верхівках влади, але, все ж, найбільш творчих людей у редакції це зацікавило. Я працювала на випуску. Здебільшого, це було редагування матеріалів і верстка. Оскільки робота мала монотонний, напружений характер, я заінтересувалася журналістським веденням».

Не можна не згадати і про загальнословацький семінар працівників радіо «Модератор в радіомовленні», що відбувся 1977 року в Братиславі. Від 70-х років ХХ століття на Чехословацькому державному радіо повною мірою працювали модератори – журналісти, себто ведучі, які готували матеріали та самі подавали їх в ефірі. На семінарі аналізувалася сутність фаху ведучого з точки зору системного підходу до творчої діяльності. Один із керівників чехословацького радіо Ян Тосецкі наголосив, що модераторський метод ведення програми зближує радіо зі слухачами, доносить до слухача розуміння того, що перед мікрофоном – жива людина, яка добре переконана в тому, про що говорить.

Окрім цього, Ян Тосецкі слушно зауважив, що модератор, ведучий є найвимогливішою професією на радіо, оскільки його першорядним завданням є встановити максимальний рівень довіри зі слухачами. Саме цим обумовлюється, на думку пана Тосецкі, визначення критеріїв відбору відповідних фахівців. Йдеться про те, що модераторами стати неможливо, модераторами лише народжуються. За переконанням пана Тосецкі, існують сталі чинники, яких неможливо навчитися, наприклад, голосові дані (фарби), не в кожного є приємний мікрофонний голос – цей основний на радіо феномен [11, 5]. Наголосимо, що такий важливий критерій – наявність приємного мікрофонного голосу – вважався необхідною умовою допуску ведучих до роботи в прямому ефірі Українського радіо наприкінці 70-х і впродовж 80-х років ХХ століття. На жаль, у 90-і роки цей критерій добору було знівельовано – до роботи в прямому ефірі залучали журналістів, голосові дані яких не відрізнялися приємністю. Принагідно зазначимо, що неприємні мікрофонні голоси ведучих – це одна із багатьох причин зниження якості новинного мовлення НРКУ кінця ХХ – початку ХХІ століття.

На семінарі в Братиславі йшла мова і про такий аспект діяльності ведучого, як поєднання його творчо-особистісних підходів та інтерпретаторської функції. За словами Яна Тосецкі, модератор не може (не повинен) тільки тлумачити думки інших людей. Він мусить відпрацювати

свій погляд і критерій до кожної передачі, настільки працювати над передачею, щоб вона стала «його передачею», але втілена, підготовлена, безперечно, за участю членів творчого колективу. Тільки за таких умов можливо, зазначив пан Тосецкі, щоб зростали особистості на радіо [11, 5]. Думки, висловлені 30 років тому, не втрачають своєї актуальності й сьогодні.

Віктор Миронченко представив матеріали загальнословацького семінару своїм колегам з Українського радіо, ще більшою мірою переконавши останніх у необхідності персоніфікувати інформаційне мовлення.

Творчий експеримент з персоніфікованого мовлення було вирішено проводити на базі другої програми Українського радіо «Промінь», яка відрізнялася від першої програми меншою заполітизованістю та офіційністю. Почали практикувати так звані огляди новин. У проміжку від 18 год. 45 хв. і до 23 год. 45 хв. їх вели не диктори, а редактори, журналісти «Променя». Окрім того, що вони інформували слухачів про найвагоміші події, ще й подавали стислі коментарі до них. Серед перших редакторів, що почали вести огляди новин, були Валентина Кравець, Олександр Бутко, Едуард Котенко, Василь Бирзул, Олександр Боль та інші. Журналістська подача новин викликала позитивну реакцію слухачів – на програму «Промінь» надходила велика кількість листів. Причина полягала у тім, що, як зауважує Віктор Миронченко, дехто з них (згадані вище редактори. – Авт.) уміє зацікавити слухачів, заволодіти їхньою увагою, розповісти новини так, щоб ми слухали їх від початку й до кінця випуску [10, 13].

Зважаючи на значний успіх журналістського (редакторського) ведення інформаційних програм на другій програмі Українського радіо «Промінь», подібний метод вирішили впроваджувати і на першій програмі в редакції «Останніх вістей». Вечірні випуски новин на першій програмі почала вести згадувана нами Людмила Самаєва. Під час інтерв'ю з авторкою статті вона поділилася своїми спогадами: «Того дня я підготувала огляд новин. Офіціоз у випуску прочитав диктор, а потім йшли новини економіки та культури

України. Ось це я зробила в голосі. То, безумовно, не був прямий ефір. Це була слабка, авантюрна спроба подати новини з точки зору журналіста. Керівництво комітету не прийняло такого досвіду. Було незрозуміло, навіщо від добра шукати. Таким добром вважали дикторів. Але наш безпосередній керівник Резніков наголосив на летючці, що ми, однак, спробували працювати в новому режимі. Крім мене, на першій програмі більше такого ніхто не робив. Натомість, на «Промені» це діло пішло доволі успішно. А ось на першій програмі редакторське ведення мало-помалу заглохло. Насамперед, тому, що це був чистої води ентузіазм».

Таким чином, бачимо, що нестандартні, цікаві форми викладу новин не відразу втілюються у повсякденну практику радіо. Однак, було б помилкою вважати, що досвід ведення журналістів «Променя» й журналістки першої програми Українського радіо Людмили Самаєвої зник безслідно. Випуски новин у журналістському виконанні початку 80-х років ХХ століття заклали міцний фундамент для остаточного переходу на журналістське ведення інформаційних програм, який відбувся 1995 року.

Таке активне втручання журналістів у творчо-виробничий процес ведення програм новин Віктор Миронченко пояснював тим, що воно (втручання – **Авт.**) викликане, передусім, прагненням подолати бар'єр, що відділяє редакцію від студії в так званому «класичному» радіомовленні, де панує принцип: журналісти пишуть, а диктори читають. Науковець привертає увагу до того, що диктор не відчуває особистого зацікавлення у текстах – він читає все, що йому дають, і читає з тією офіційною інтонацією, яку виробив за роки роботи. На його думку, в таке ж становище потрапляє і редактор радіо, який пише текст для диктора. Він теж пише текст без особливого старання – адже його імені називати не будуть. Отже, в класичному радіомовленні, зауважує дослідник, на шляху інформації панує знеосібка [10, 14].

Цей учений ще на початку 80-х років ХХ століття закликав керівництво Українського радіо й самих журналістів до ведення програм. Певна річ, він

був далекий від думки залучати до справи всіх без винятку творчих працівників. Віктор Миронченко аргументує такий підхід, спираючись на вивчення радіомовної практики країн колишньої соціалістичної співдружності. Він зауважує, що на Словацькому радіо, скажімо, ведучими є лише всебічно освічені люди, з високою культурою мовлення, приємним голосом, здатністю швидко реагувати на запитання слухачів і нову інформацію, імпровізувати і при цьому точно, послідовно передавати політичний та ідеологічний зміст інформації [10, 15].

Напрацювання вітчизняних теоретиків радіожурналістики, вивчення досвіду радіомовлення закордонних країн, набуття власного досвіду ведення українськими радіожурналістами призвели до того, що в 1987 році на Українському радіо повернулися до цієї справи. Тут не можна не зауважити, що таке рішення спровокував зміст і напрям суспільно-політичних процесів, пов'язаних із перебудовою та лібералізацією усіх сфер життя, що відобразилося і на діяльності Українського радіо. Тисяча дев'ятсот вісімдесят сьомий рік став тим часом, коли в інформаційному радіомовленні з'явилися великі (блочні) випуски новин – інформаційні програми. Від початку 1988 року радіо працювало за новою сіткою мовлення. Інформаційні програми почали вести журналісти. Спочатку свої сили у веденні пробували всі охочі, навіть безпосередній керівник редакції інформації В.П.Резніков. Переслідувалася мета – довести, що за журналістським веденням програм майбутнє інформаційної радіожурналістики.

Журналістське ведення і дикторське читання – це абсолютно різні речі. Журналіст має одну безсумнівну перевагу перед диктором. Вона полягає у здатності журналіста значно краще інтерпретувати повідомлення, оскільки він глибше обізнаний із предметом новини. Журналіст, редактор цілком занурений у процес підготовки програми – часто він сам знаходить необхідне повідомлення в інформаційному потоці, обробляє його, редагує, намагається пов'язати із попереднім і наступним повідомленнями програми. Інакше кажучи, журналіст живе новиною. Диктор же не виконує всієї підготовчої

роботи над випуском, вперше він бачить повідомлення тоді, коли редактор приносить його до студії. Тональність дикторського прочитання є авторитетною, повчальною. Як зауважує Віктор Миронченко, якщо він (диктор – **Авт.**) і знаходить цей тон, голос його звучить не завжди переконливо, бо диктор – це своєрідний актор, що спеціалізується на створенні подоби щирості та переконливості [10, 14]. Олена Зелінченко цілком солідарна з дослідником, коли зазначає: «Дикторське подання інформації асоціюється насамперед з офіційним мовленням, коли в ефір йде набір слів, що складають окремих текст: повідомлення, новину, анонс, погоду тощо. Диктор чітко вимовляє те, що у нього заклали журналісти та кореспонденти [7, 110]».

Переваги журналістського методу ведення програм були очевидними. Окремі творчі працівники органічно вписалися в цей процес, зокрема, Людмила Самаєва, до думки якої ми апелювали. Під час інтерв'ю вона також наголосила на різючій різниці редакторського та дикторського ведення: «Сама методика журналістського ведення програм передбачає, що в ефірі повинна працювати людина, яка в матеріалі, яка відстежувала подію, про що й збирається розповісти. Диктор отримує матеріал за 15–20 хвилин до ефіру й читає відсторонено. Вважається, що людина з вулиці простіше та краще сприймає те, про що їй говорить така сама людина, як і вона. А диктора слухач сприймає, як машину, що говорить, як театрального актора. Ведучому-журналісту слухач вірить більше, ніж дикторові».

Говорячи про запровадження нового методу ведення інформаційних програм, слід знати, як непросто він торував собі шлях у радіній практиці. В цьому зв'язку не можна не згадати доволі відомого в професійних колах протистояння між журналістами й дикторами. Ясна річ, диктори болісно поставилися до перебудови інформаційного мовлення, вбачаючи в запровадженні журналістського ведення загрозу існування своїй професії. Тому не дивно, що вони засуджували, на їхню думку, безлад в ефірі. Суто професійну дискусію, кому вести програми – журналістам чи дикторам –

було перенесено в публічну площину. Показовою є стаття в газеті «Літературна Україна» від 5 травня 1988 року із промовистою назвою «Ефір стає багатоголосим». Цю публікацію побудовано у вигляді діалогу між слухачем (роль виконував Віктор Миронченко) та журналістом (роль виконував Володимир Резніков). Стаття певною мірою погамувала пристрасті у протистоянні «журналісти-диктори». Тодішній головний редактор Головної редакції інформації Українського радіо Володимир Резніков наголосив, що в редакції давно вже помітили відсутність належного контакту з радіослухачами, але не наважувались ламати усталені принципи класичного радіомовлення, які диктували вузьку спеціалізацію і жорсткий розподіл праці: журналісти пишуть, диктори зачитують ними написане. За його словами, при цьому обоє не відчували особливої зацікавленості у підвищенні якості своєї праці [5, 3]. Компромід було знайдено в інтегруванні зусиль журналістів і дикторів, що на практиці означало спільне (парне) ведення передач. Таке рішення ухвалили на колегії Держтелерадіокомітету 29 серпня 1989 року.

Унаслідок згаданого рішення, з 1988 до 1995 років інформаційні програми на Українському радіо вели спільно журналісти й диктори. В центрі уваги журналістів постала пересічна людина зі своїми запитами й інтересами. Новини подавалися оперативно, коротко, чітко. Проміжки між ними заповнювалися музикою. Як зазначає газета «Літературна Україна», навіть слухаючи програму мимохідь, ми встигаємо дізнатися про погоду, стан посівів, умови дорожнього руху, ціни на ринку, спортивні новини. Іншими словами, ми ніби заряджаємося інформацією, яка може виявитися корисною протягом дня. Причому (і це дуже важливо), подають її невеликими дозами [5, 3].

Досягти ефекту присутності слухача на події, що відбулася або відбувається у ці хвилини, – ось одна з головних цілей журналістського методу ведення інформаційних програм. Певна річ, не всі журналісти могли виконувати роль ведучих програм, адже за його голосом слухачі хотіли

відчувати яскраву творчу особистість, яка максимально природно спілкується з аудиторією, викликаючи довіру в слухачів.

Коли ми говоримо про паралельне журналістсько-дикторське ведення інформаційних програм упродовж 1988–1995 років, то уважний слухач не міг не помітити дисонансу, викликаного такою манерою та стилем викладу новин. Цей дисонанс стосувався усіх аспектів програми – змістового, формотворчого, інтонаційного, тембрального, ритмового. Незважаючи на задекларовану інтеграцію творчих зусиль дикторів і журналістів, представники цих професій так і не зробили кроків назустріч один одному. Нашим завданням не є з'ясувати, хто винен у цьому. Але факт залишається фактом – диктори не брали практично жодної участі в підготовці інформаційних програм, із текстами повідомлень ознайомилися безпосередньо перед виходом в ефір, не знали верстки випуску, його особливостей, тобто вони не жили інформаційною програмою. Єдина їх місія полягала в тому, що перед виходом в ефір вони приходили до студії і переглядали ті повідомлення, які їм пропонував ведучий, себто виконували роль пасивного учасника передачі – читця новин. Це не могло не позначитися на якості програм. Таким чином, невдовзі стала очевидною недоцільність присутності у програмі другої особи – диктора. Сама радійна практика довела марність і штучність інтеграції зусиль ведучих і дикторів.

Стало очевидним, що і журналістика, і дикторство, і акторство – це, передовсім, комунікативні процеси – діалогічні або полілогічні. Як слушно зауважує Василь Лизанчук, будь-яка радіопередача – це діалог, навіть тоді, коли кореспондент перед мікрофоном один, без співбесідника. За словами вченого, він (кореспондент – Авт.) веде діалог зі слухачем. І від того, наскільки він уміло його веде, наскільки зуміє почути запитання, що виникають у свого небаченого і нечутного співбесідника, відповісти на них, протягнути між ним і собою емоційну ниточку, пише вчений, залежить успіх того діалогу, тобто сприйняття радіоматеріалу [8, 115]. Потрібно зазначити, що коли журналісти хоча б певною мірою вміли протягнути цю «емоційну

ниточку» між собою та слухачами, то дикторам подібне ніяк не вдавалося. Юрій Єлісовенко слушно зауважує, що діалогу властиві такі риси, як оперативність, гнучкість, динамічність, що виявляються в мотивах, особливостях, характері спілкування, обміну інформацією, у миттєвих реакціях на неї – текстах, підтекстах [6, 214]. Унаслідок повної або часткової відсутності протягнутої «емоційної ниточки», слабкої оперативності, динамічності дикторського читання новин, в інформаційних програмах був доволі відчутний дисонанс. Він полягав у тім, що тут матеріали подає журналіст, ведучий – спілкування зі слухачами налагоджене, а ось тут маємо дикторську подачу – спілкування як такого немає, є лише досконале читання. По суті, 90-і роки ХХ століття для інформаційного радіомовлення означали постійну, хоч, можливо, і не таку помітну для широкого загалу боротьбу між прихильниками монологічних і діалогічних жанрів, тобто боротьбу між авторитарною і демократичною формами подачі матеріалу. Досліджуючи з цієї точки зору телевізійне мовлення, Юрій Єлісовенко дійшов висновку, що в сучасному телевізійному мовленні як зарубіжному, так і вітчизняному спостерігається стала тенденція збільшення інтересу до діалогічних жанрів, яка зумовлена поглибленням та поширенням процесів демократизації в усіх сферах суспільного життя [6, 214]. Така характеристика повною мірою властива і радіомовленню, зокрема, інформаційному.

Повернімося до проблеми інтеграції роботи журналістів і дикторів в рамках новинної програми. Керівництву радіо стало зрозуміло, що компромісне рішення Держтелерадіокомітету від 1989 року вичерпало себе повною мірою. Як відомо, 1995 року Українське радіо відокремилася від Українського телебачення і стало самостійною структурою з новою назвою – Національна радіокомпанія України. 16 травня цього ж року на першій програмі запроваджено новий розклад передач, який дозволив збільшити обсяги новинного мовлення і врахувати інформаційні потреби слухачів упродовж доби.

Реформа 1995 року внесла корективи в розклад інформаційних передач

– у проміжку 7.00.–7.40. звучав основний інформаційний випуск НРКУ – ранкова інформаційна програма. Її проводили найдосвідченіші ведучі – Олександр Ляшко, Микола Козій (до речі, диктори), Людмила Самаєва, Сергій Фісюн, Радислав Чумак, Борис Ракоїд, Едуард Рибальчик й інші. Далі інформаційні програми йшли у такому порядку – 13.00–13.30, 17.00–17.30, 19.00–19.45, 22.00 –22.45. Решту часових проміжків займали короткі (від 5–и до 15–и хвилин) інформаційні випуски.

Унаслідок запровадження нового розкладу передач, було вирішено, що тривалі ефірні проміжки стануть прерогативою діяльності журналістів – ведучих, а короткі – залишаться у віданні дикторів. Цей компроміс являв собою оптимальний варіант виходу із кризи, що мала місце у стосунках журналістів і дикторів.

Ведучий залишався в ефірі сам на сам зі слухачем, і тепер успішність програми залежала виключно від майстерності журналіста, що вів передачу, та творчих працівників, які її готували. Авторці відомі факти того, що слухачам імпонувала манера ведення окремих ведучих, унаслідок чого люди намагалися зав'язати листування із ними. Влучно підмітив цей тонкий момент Василь Лизанчук: «Цікаві, важливі радіопередачі продовжують жити в розмовах між людьми, переповіданнях. Це – друге середовище їх існування [8, 136]».

Перед ведучими постало питання, як найкраще використати механізми спілкування, щоб інформаційна програма досягла максимального ефекту, – спонукала слухачів до активних дій. Дійшли висновку – успіх програми залежить від уміння говорити в ефірі так, як говориш зі своїм другом. Теоретики, зокрема, Василь Лизанчук говорять про це саме таким чином: «Образність, емоційність, яскравість, точність, діалогічність мови, що звучить по радіо, – неодмінна умова продуктивного спілкування [8, 136]». Олесь Гоян схильний вважати, що настроєвий ефект сприйняття інформації залежить від кількох стандартних чинників, серед яких – адресність, акустичність, іронічність, позитивізм, усмішка, довіра, точність та

привабливість. Він наголошує, що їх (правил – Авт.) варто дотримуватися для організації привабливого розмовного та музичного ефіру, кожний з яких має в результаті спрацювати на інтерактивність станції [3, 187]. Але відразу постає запитання – що означає «привабливий ефір» чи «бути привабливим». На думку Олеса Гояна, важливо створити так званий атрибутивний звуковий відеоряд, щоб аудиторія спробувала почути й побачити, відчути й уявити того, хто звертається до них через ефір [3, 192].

Описана вище система роботи зберігалася до кінця 90-х років ХХ століття. Вона майже не змінилася і в першому десятилітті ХХІ століття. Таким чином, функціонування самостійних ефірних блоків – інформаційних програм, існування самостійних манер подачі матеріалу – журналістської і дикторської – визначали сутність інформаційного радіомовлення кінця ХХ – початку ХХІ століття.

У численних працях із психології (вітчизняних і зарубіжних фахівців) подаються практично однакові поради, рекомендації стосовно того, як збільшити довіру слухачів до слова, мовленого ведучим, журналістом, редактором. Авторка статті узагальнила ці поради, поєднавши їх зі спостереженнями за роботою творчих працівників, власним журналістським досвідом і досвідом ведення програм, унаслідок чого дійшла наступного.

1. Довіра збільшується, коли ведучого добре представляють. Оскільки ведучий інформаційної програми, як правило, представляє себе в ефірі сам, то йому слід подумати над формами своєї презентації. У психології є навіть таке правило: добре представлення може компенсувати не зовсім вдалий виступ.

2. Ведучий не може виникати нізвідки, він повинен створювати свій авторитет попередньою щоденною активністю. Модератор, якому довіряють, – це фахівець з великим життєвим і професійним досвідом. Недарма зарубіжні інформаційні теле- та радіопрограми (CNN, BBC й інші) ведуть модератори середнього та старшого віку, молоді серед них немає. Наявність досвіду є необхідною умовою діяльності, оскільки він тісно пов'язаний із

професіоналізмом ведучих. Жодним іншим чинником – ані приємним мікрофонним голосом, ані невимушеною манерою ведення програми, ані грамотним мовленням – не можна компенсувати відсутність журналістських знань, умінь і навичок.

3. Учені наголошують на такій позиції, як статус ведучого. Мається на увазі те, що до роботи в ефірі ведучий має обов'язково подбати про свій авторитет, спробувати себе в інших журналістських професіях. Коли йде мова про ведучого-інформаційника, то для нього таким необхідним етапом розвитку повинна стати робота репортером, коментатором, редактором.

4. Вдалих виступ ведучого, вдаль ведення програми завжди повинні мати чітко направлений характер. Потрібно працювати, точно знаючи свою аудиторію, її особливості, характерні риси, потреби, запити тощо.

5. Важливу роль відіграє вік, стать, освіта, перша професія ведучого (якщо така є). Неоціненне значення мають голосові дані, тембральна й інтонаційна забарвленість мовлення модератора (ведучого). Це ті чинники, які сприяють зближенню презентатора новин зі слухачами.

6. Легше встановлювати зв'язок з аудиторією, включаючи в свою мову елементи, за якими криється згода зі слухачами. Це можуть бути як певні слова-зв'язки, так і інтонаційні виділення певних слів у фразі. Такі елементи легко віднайти і вони є зрозумілими, коли ведучий достеменно знає про соціальне походження слухачів, їхній вік, інтереси.

Ведучий інформаційних програм – це один із найбільш перспективних фахів на Національному радіо. Його перспективність і престижність залежить від розуміння усіма учасниками творчого процесу неприпустимості применшення значення цієї професії, нівелювання яскравих особистісних рис і якостей творчих працівників. У зв'язку із помітною втратою престижності фаху ведучого, відсутністю потреби серед молодих ведучих підвищувати свою кваліфікацію авторка вважає за доцільне висловити кілька зауважень щодо подолання такої ситуації.

По-перше, на Національному радіо ще від радянських часів склався

стереотип, що ведучий – це такий самий працівник, як і кореспондент, редактор, коментатор. Це хибне уявлення, оскільки саме ведучий презентує роботу творчого колективу. Тому зважаючи на унікальність, виняткову складність, надзвичайну напруженість діяльності ведучого, представник цієї професії потребує всебічної підтримки керівництва радіо та творчого колективу.

По-друге, виходячи із розуміння непересічної ролі ведучого в творчовиробничому процесі створення інформаційної програми, його вагомої суспільної місії, що полягає у забезпеченні громадян достовірною, об'єктивною інформацією, безпосередньої причетності ведучого до творення іміджу радіо, потрібно вирішити питання матеріальної заінтересованості цих працівників у результатах своєї роботи. Вкрай погане матеріальне забезпечення ведучих (як й інших творчих працівників) призводить до суттєвого зниження якості роботи, відсутності стимулів підвищувати професійний рівень. На думку авторки, при вирішенні питання матеріального забезпечення творчих працівників та, зокрема, ведучих необхідно спиратися на єдиний критерій – рівень професіоналізму.

По-третє, проведені дослідження і власний досвід роботи авторки в Національній радіокомпанії України дають їй підстави твердити, що ведучі поставлені в суворі рамки законів інформаційного мовлення та ідеологічні рамки, внаслідок чого позбавлені можливостей самовираження. З метою розширення творчості ведучих авторка вважає за доцільне якомога повніше використовувати можливості прямого ефіру. Необхідно відновити такі популярні свого часу радіопереклички або виклики на прямий зв'язок зі студією власних кореспондентів в областях із розповідями про найпомітніші події. Такі прямоефірні діалоги ведучих і кореспондентів значною мірою посилили б інтерактивність, динамічність та енергійність новинного мовлення Національного радіо.

По-четверте, зважаючи на низький рівень голосової та дикційної підготовки ведучих програм, вважаємо за доцільне розробити спеціальний

курс практичних занять для обов'язкового відвідування ведучими. Недопустимо, що програму новин на Національному радіо проводять ведучі із дитячими голосами або коли таким фахівцям не вистачає дихання після прочитаного словосполучення, а то й слова. Це ті питання, на які не звертається увага з боку керівництва радіо. Ба більше – у журналістських колах утверджується думка, що таке вкрай недбале читання повідомлень є нормою діяльності ведучих, що подібний стиль додає їм ненав'язливості, простоти у спілкуванні зі слухачами. Але така настанова є однозначно хибною, оскільки без добре поставленого голосу, правильного дихання, чіткої артикуляції вільно почувати себе у прямому ефірі непросто.

Висновки. За умови врахування зазначених вище пропозицій і рекомендацій професії ведучого новинних програм реально повернути колишню престижність і популярність. Адже ці чинники визначають престижність і популярність радіостанції взагалі. Беззаперечним є той факт, що успіх радіо залежить від досягнень і здобутків особистостей, які на ньому працюють. Це той випадок, коли сакраментальний вислів «кадри вирішують все» надзвичайно влучно характеризує ситуацію щодо діяльності ведучого як центральної постаті радіомовлення.

Література

1. Ведучий у практиці сучасного радіомовлення. Збірник навч.–метод. матеріалів / Упоряд. проф. В. Я. Миронченко. – К.: Національна радіокомпанія України, 2006. – 92 с.
2. Время работать на радио. Современная радиожурналистика в разных жанрах / Под ред. Е. Н. Филимоновых. – М.: ФНР, 2002. – 192 с.
3. Гоян О. Я. Основи радіожурналістики і радіоменеджменту: Підручник. – 2-ге вид., допов. – К.: Веселка, 2004. – 245 с.
4. Гоян. О. Я. Радіостанція як ділове підприємство: методика журналістської творчості: Посіб. для студ. Ін-ту журналістики. – К.: [Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка], 2001. – 62 с.

5. Ефір стає багатоголосим. Діалог про нову ранкову програму Українського радіо // Літературна Україна. – 1988. – 5 травня. – № 18. – С. 3.
6. Єлісовенко Ю.П. Діалогічні жанри в телевізійному мовленні // Наукові записки Інституту журналістики. – 2003. – Т. 10. – С. 213–217.
7. Зелінченко О.А. Порівняльна характеристика диктора та ведучого // Наукові записки Інституту журналістики. – 2006. – Т. 24. – С.110–114.
8. Лизанчук В.В. Радіожурналістика: засади функціонування. Підручник. – Львів: ПАІС, 2000. – 366 с.
9. Миронченко В.Я. Основи інформаційного радіомовлення: Підручник для студ. ун-тів спец. «Журналістика» / Інститут змісту і методів навчання; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. – К.: 1996. – 438 с.
10. Миронченко В.Я. Редактор чи диктор // Журналіст України. – 1981. – № 12. – С.12–16.
11. Moderator v rozhlase. Fonozosit z metodickeno seminaru. Bratislava .– 1977. – С. 5.
12. Набруско В.І. Працює в повний голос – голос Українського радіо // Журналіст України. – 2004. – №4–5. – С.43–47.
13. Набруско В. Чи стане Україна господарем у власному інформаційному просторі? // Дзеркало тижня. – 2008. – 13 вересня. – № 34 (713). – С. 19.
14. Смирнов В.В. Формы вещания. М.: Аспект Пресс, 2002. – 202с.